

УДК 339.92

Олешко Анна Анатоліївна

доктор економічних наук, професор

Київський національний університет технологій та дизайну

Олешко Анна Анатольевна

доктор экономических наук, профессор

Киевский национальный университет технологий и дизайна

Oleshko Anna

Doctor of Economic Sciences, Professor

Kyiv National University of Technologies and Design

Кузьмін Владислав Юрійович

магістрант

Київського національного університету технологій та дизайну

Кузьмин Владислав Юрьевич

магистрант

Киевского национального университета технологий и дизайна

Kuzmin Vladyslav

undergraduate student

Kyiv National University of Technologies and Design

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ
УКРАЇНИ**

**СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ТРАНСНАЦИОНАЛИЗАЦИИ
ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ**

**CURRENT TRENDS OF UKRAINE'S ECONOMY
TRANSNATIONALIZATION**

Анотація. У статті окреслені сучасні тенденції транснаціоналізації економіки України в умовах глобалізації світогосподарських процесів. Загальносвітовою тенденцією є експансія транснаціонального капіталу на ринки країн, що розвиваються та транзитивних країн. Це надає як переваги для приймаючої країни, так і несе загрози національній економіці. Вплив ТНК на процеси інтернаціоналізації посилюється через олігополістичне становища на ринку, що дозволяє маніпулювати цінами та прибутками, вступати в змову з іншими корпораціями для встановлення контролю над секторами національних господарств приймаючої країни та обмежувати проникнення на ринок потенційних конкурентів за рахунок домінуючих позицій в галузі нових технологій і спеціальних знань. Основними перевагами діяльності транснаціональних компаній на транзитивних ринках є можливість подолання розриву між наявними ресурсами (фінансові ресурси, національні заощадження, іноземна валюта, державні доходи й управлінський досвід) та необхідними ресурсами для досягнення бажаних темпів зростання і розвитку, завдяки внеску приватного іноземного інвестування в національний розвиток. Транснаціональні корпорації також дають можливість фірмам приймаючої сторони використовувати методи бенчмаркінгу, отримувати новітні технології, розширювати ринки збуту продукції тощо.

З'ясовано, що стійкою тенденцією сучасних глобалізаційних процесів є транснаціональна фінансіалізація. Зокрема, у 2020 році до ТОП-10 за обсягами міжнародних продажів увійшли сім фінансових корпорацій. В Україні також протягом останнього десятиліття суттєво зросла частка послуг, що надаються дочірніми фірмами або філіями транснаціональних корпорацій у сфері фінансів, банківської діяльності та страхування. При цьому значна кількість ТНК, які представлені на

українському ринку, спеціалізується на агробізнесі, харчовій промисловості та торгівлі.

Зроблено висновок, що в Україні необхідно використовувати переваги транснаціоналізації економіки, що полягають в потенційних можливостях виходу українських компаній на світовий ринок, підвищення інноваційного та технологічного рівня виробництва товарів і послуг.

Ключові слова: транснаціональні корпорації, економіка України, глобалізація, глобальна фінансіалізація, міжнародний бізнес.

Анотація. В статье раскрыты современные тенденции транснационализации экономики Украины в условиях глобализации мирохозяйственных процессов. Мировой тенденцией является экспансия транснационального капитала на рынки развивающихся и транзитивных стран. Это дает как преимущества для принимающей страны, так и несет угрозы национальной экономике. Влияние ТНК на процессы интернационализации усиливается из-за олигополистического положения на рынке, что позволяет манипулировать ценами и доходами, вступать в сговор с другими корпорациями для установления контроля над секторами национальных хозяйств принимающей страны и ограничивать проникновение на рынок потенциальных конкурентов за счет доминирующих позиций в области новых технологий и специальных знаний. Основными преимуществами деятельности транснациональных компаний на транзитивных рынках является возможность преодоления разрыва между имеющимися ресурсами (финансовые ресурсы, национальные сбережения, иностранная валюта, государственные доходы и управленческий опыт) и необходимыми ресурсами для достижения желаемых темпов роста и развития благодаря вкладу частного иностранного инвестирования в национальное развитие. Транснациональные корпорации также позволяют фирмам принимающей

стороны использовать методы бенчмаркинга, получать новейшие технологии, расширять рынки сбыта продукции.

Установлено, что устойчивой тенденцией современных глобализационных процессов является транснациональная финансовализация. В частности, в 2020 году в ТОП-10 по объемам мировых продаж вошли семь финансовых корпораций. В Украине также в последнее десятилетие существенно возросла доля услуг, предоставляемых дочерними фирмами или филиалами транснациональных корпораций в сфере финансов, банковской деятельности и страхования. При этом большое количество ТНК, представленных на украинском рынке, специализируется на агробизнесе, пищевой промышленности и торговле.

Сделан вывод, что в Украине необходимо использовать преимущества транснационализации экономики, заключающиеся в потенциальных возможностях выхода отечественных компаний на мировой рынок, повышения инновационного и технологического уровня производства товаров и услуг.

Ключевые слова: *транснациональная корпорация, экономика Украины, глобализация, глобальная финансовализация, международный бизнес.*

Summary. *The article considers the current trends of transnationalization of Ukraine's economy in the context of globalization of world economic processes. The global trend is the expansion of transnational capital into the markets of developing and transit countries. This provides both benefits to the host country and poses a threat to the national economy. TNCs' influence on internationalization is exacerbated by oligopolistic market conditions, which allow them to manipulate prices and profits, collude with other corporations to control sectors of the host country's national economies, and limit potential*

market penetration through dominant positions in new technologies and special knowledge. The main advantages of multinational companies in transit markets are the ability to bridge the gap between available resources (financial resources, national savings, foreign exchange, government revenues and management experience) and the resources needed to achieve desired growth and development, thanks to private foreign investment in national development. Transnational corporations also enable host companies to use benchmarking techniques, obtain the latest technology, expand markets, and more.

It has been found that transnational financialization is a stable trend of modern globalization processes. In particular, in 2020, seven financial corporations were included in the TOP-10 in terms of international sales. In Ukraine, the share of services provided by subsidiaries or affiliates of multinational corporations in the fields of finance, banking and insurance has also increased significantly over the last decade. At the same time, a significant number of TNCs represented on the Ukrainian market specialize in agribusiness, food industry and trade.

It is concluded that in Ukraine it is necessary to use the benefits of transnationalization of the economy, which are the potential for Ukrainian companies to enter the world market, increase the innovation and technological level of production of goods and services.

Key words: *transnational corporations, economy of Ukraine, globalization, global financialization, international business.*

Постановка проблеми. Визначальною характеристикою інтернаціоналізації світогосподарських процесів є динамічна транснаціоналізація транзитивних економік, до яких віднесено і Україну. Процеси транснаціоналізації передбачають переважно переміщення капіталу з високорозвинених країн – власників фінансового капіталу до країн, що розвиваються та країн з транзитивною економікою. У останніх

наявний дефіцит фінансових, технологічних та інноваційних ресурсів, але в надлишку дешеві трудові, сировинні (земля, корисні копалини) ресурси, що не можуть ефективно використовуватись в умовах відсутності достатнього фінансового капіталу, технологічних та інноваційних рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці діяльності транснаціональних корпорацій та їх впливу на економіку України на сучасному етапі її розвитку присвячені праці таких вітчизняних вчених як: О. Воскобоева та О. Ромащенко [1], Р. Мадяр, Ю. Кушнір та М. Далекорей [2], В. Македон [3], В. Рокоча [4], Л. Шабаліна [5] та інших.

Метою статті є аналіз сучасних тенденцій транснаціоналізації економіки України та виявлення переваг і недоліків цього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Транснаціональні компанії (ТНК) є двигуном швидкої глобалізації світової торгівлі. Майже третина світових угод припадає на внутрішньофірмовий продаж проміжної продукції або створення філій багатонаціональних компаній у різних країнах. Подібні масштаби діяльності багатонаціональних компаній свідчать про значну економічну, а в деяких випадках і політичну владу в цих країнах. Вплив ТНК на процеси інтернаціоналізації посилюється також переважно за рахунок олігополістичного становища на ринку, що дозволяє їм маніпулювати цінами та прибутками, вступати в змову з іншими корпораціями для встановлення контролю над сферами, галузями та секторами національних господарств приймаючої країни та обмежувати проникнення на ринок потенційних конкурентів, утримуючи домінуючі позиції в галузі нових технологій і спеціальних знань. За допомогою диференціації виробництва та реклами багатонаціональні компанії впливають і на смаки споживачів. Великі компанії мають численні відділення та філії за кордоном.

Кількість ТНК у світовій економіці невинно зростає, а масштаби їх діяльності набувають наддержавного рівня. У 2014 році у світі працювало

понад 85 тисяч транснаціональних компаній та їх філій, які контролювали понад 85% світового експорту та 90% прямих іноземних інвестицій [6]. На виробничий сектор припадає 38 % інвестицій, на сферу послуг – 46 %, решта – на інші сектори.

У 2020 році до ТОП-10 найбільших компаній світу за обсягами продажів увійшли банківські установи, що свідчить про поширення процесів фінансової транснаціоналізації в світі та Україні (табл. 1).

Таблиця 1

ТОП-10 найбільших компаній світу у 2020 році

Ранг	Компанія	Країна	Обсяг продажів	Прибуток	Активи	Ринкова вартість
1	ICBC	China	\$190.5 B	\$45.8 B	\$4,914.7 B	\$249.5 B
2	JPMorgan Chase	United States	\$136.2 B	\$40.4 B	\$3,689.3 B	\$464.8 B
3	Berkshire Hathaway	United States	\$245.5 B	\$42.5 B	\$873.7 B	\$624.4 B
4	China Construction Bank	China	\$173.5 B	\$39.3 B	\$4,301.7 B	\$210.4 B
5	Saudi Arabian Oil Company (Saudi Aramco)	Saudi Arabia	\$229.7 B	\$49.3 B	\$510.3 B	\$1,897.2 B
6	Apple	United States	\$294 B	\$63.9 B	\$354.1 B	\$2,252.3 B
6	Bank of America	United States	\$98.8 B	\$17.9 B	\$2,832.2 B	\$336.3 B
6	Ping An Insurance Group	China	\$169.1 B	\$20.8 B	\$1,453.8 B	\$211.2 B
9	Agricultural Bank	China	\$153.9 B	\$31.3 B	\$4,159.9 B	\$140.1 B

Ранг	Компанія	Країна	Обсяг продажів	Прибуток	Активи	Ринкова вартість
	of China					
10	Amazon	United States	\$386.1 B	\$21.3 B	\$321.2 B	\$1,711.8 B

Джерело: узагальнено за [7]

У першій десятці ТОП-10 чотири ТНК з Китаю, п'ять – зі США та одна – із Саудівської Аравії. Причому сім з десяти найбільших компаній належать до фінансового сектору та по одній до ІТ-індустрії, нафтогазової галузі та е-комерції відповідно.

Принагідно, що фінансові установи, що увійшли до ТОП-10 мають розгалужену мережу дочірніх компаній (філій) в багатьох країнах світу (табл. 2).

Таблиця 2

Характеристика найбільших компаній фінансового сектору

Компанія/ Країна походження	Коротка характеристика
1. ICBC Industrial and Commercial Bank of China / КНР	Найбільший китайський комерційний банк. Входить до «Великої четвірки» найбільших державних банків Китаю поряд з Bank of China, Agricultural Bank of China і China Construction Bank. В ICBC понад 500 тис. акціонерів. ICBC контролює п'яту частину банківського сектора Китаю. У банку понад 17 460 відділень, в яких працює майже півмільйона осіб.
2. JPMorgan Chase / США	Входить до «Великої четвірки» банків США поряд з Bank of America, Citigroup і Wells Fargo. Є одним з найбільших депозитарних банків, розмір депозитарних активів – \$23,5 трлн, розмір активів під адмініструванням – \$4,1 трлн, розмір активів під управлінням – \$2 трлн.
3. China Construction Bank / КНР	Один з найбільших банків Китаю. Мережа China Construction Bank нараховує 14 925 відділень на території материкового Китаю, також 10 відділень за її межами (в Гонконзі, Сінгапурі, та ін.) і ряд дочірніх банків, таких як CCB Principal Asset Management (послуги управління активами), CCB Financial Leasing (кредитування), CCB Trust (трастовий фонд), CCB Life (страхування), Sino-German Vausparkasse (китайсько-німецький будівельний кооператив).

4. Agricultural Bank of China / КНР	Один з найбільших банків у КНР і в світі. Штаб-квартира банку розташовується в Пекіні. На території материкового Китаю банк має понад 23 600 відділень і 19 700 операційних офісів, ще 8 відділень і 2 представництва знаходяться поза Китаєм. Банк має 14 дочірніх підприємств, з них 6 за кордоном.
5. Bank of America / США	Американський фінансовий конгломерат, найбільша банківська холдингова компанія в США за обсягом активів. Компанія веде діяльність у всіх 50 штатах, а також в 35 інших країнах, у неї 4700 відділень, 213 тисяч співробітників і 16 тис. банкоматів.
6. Ping An Insurance Group / КНР	Китайська страхова група компаній. Діяльність групи ведеться за чотирма напрямками: страхування життя, страхування майна, банківські послуги і управління активами. Основним регіоном діяльності є КНР, також представлена в інших країнах, зокрема в США. Кількість страхових агентів компанії перевищує мільйон чоловік, число відділень перевищує 5 тис.
7. Bank of China / КНР	Китайська фінансова група, утворена на основі найстарішого з нині діючих китайських банків. Основний напрямок діяльності – комерційний банкінг. Основним регіоном діяльності є материковий Китай. На Гонконг, Макао і Тайвань припадає 17% активів і 23% операційного прибутку. Закордонна мережа групи складається з 545 відділень в 53 країнах світу, найбільш істотна присутність – в Канаді, Великобританії та Сінгапурі.

Джерело: узагальнено за [7]

В Україні транснаціональні корпорації умовно поділяються на дві великі групи: компанії, що не мають реальних конкурентів серед українських виробників, та корпорації, інтереси яких прямо торкаються багатьох вітчизняних підприємств.

В Україні зафіксовано близько 7 тис. філій іноземних ТНК, тоді як у світі їх загалом приблизно 810 тис. Тобто частка України складає лише 0,8% від загальної кількості філій ТНК. Більшість ТНК, які представлені на українському ринку, спеціалізуються на харчовій промисловості та торгівлі. Саме ці галузі забезпечують швидкий обіг капіталу та невисокі комерційні ризики [2]. Однак протягом останнього десятиліття суттєво зросла частка послуг, що надаються дочірніми фірмами або філіями транснаціональних корпорацій у сфері фінансів, банківської діяльності та страхування [8].

Аргументи на користь переваг транснаціональних компаній базуються здебільшого на традиційному неокласичному аналізі факторів економічного зростання: приватні іноземні інвестиції та іноземна допомога звичайно розглядаються як засіб подолання розриву між наявними ресурсами (національні заощадження, іноземна валюта, державні доходи й управлінський досвід) та обсягом цих ресурсів, необхідним для досягнення бажаних темпів зростання і розвитку, завдяки внеску приватного іноземного інвестування в національний розвиток; оподатковуючи податком прибутки транснаціональних компаній і беручи фінансову участь у їх діяльності на своїй території, уряди країн, що розвиваються, мають більше можливостей мобілізації державних фінансових ресурсів для здійснення проектів розвитку.

Транснаціональні компанії забезпечують не тільки надходження фінансових коштів і створення нових підприємств, а й передають повний пакет усіх необхідних ресурсів, включаючи управлінські навички, досвід підприємницької діяльності, технологічні новації, своїм партнерам з місцевих підприємців. Такий трансфер відбувається як у процесі діяльності, так і за допомогою навчальних програм. Більше того, вони можуть передати місцевим менеджерам досвід налагодження зв'язків із закордонними банками, пошуку місцевих альтернативних джерел сировини і матеріалів, розвитку мережі реалізації, а також ознайомити їх із практикою міжнародного маркетингу.

Транснаціональні компанії сприяють поширенню найскладніших виробничих технологій при передачі сучасних машин і обладнання. Таке передавання знань, досвіду і технології вважається досить бажаним і продуктивним для приймаючих країн (країн-реципієнтів).

Водночас вплив діяльності ТНК та їх філій на країни-реципієнти, має і негативні аспекти, зокрема:

– транснаціональні компанії використовують свою економічну силу для впливу на формування державної політики, яка не відповідає національним інтересам розвитку. ТНК досягають значних економічних і політичних поступок від приймаючих країн, котрі конкурують між собою за залучення іноземного капіталу. Це — надмірний протекціонізм стосовно іноземного капіталу, податкові знижки, пільги на капітал, що інвестується, надання земельних ділянок на пільгових умовах під будівництво підприємств, а також комунальних і соціальних послуг за заниженими тарифами. Тому прибутки цих компаній значно перевищують соціальні вигоди, які одержують приймаючі країни. Крім того, у країнах з високими ставками податків ТНК можуть штучно завищувати ціни на напівфабрикати, що одержуються із закордонних філій, і переводити прибутки у філії з країнами з низьким рівнем оподаткування. Цей феномен, відомий як трансфертне ціноутворення, широко використовується компаніями;

– транснаціональні компанії можуть завдавати прямої шкоди національній економіці, стримуючи місцеве підприємництво. Використовуючи вищий рівень знань, рекламний досвід, мережу зарубіжних контактів і ще ряд конкурентних переваг, вони усувають конкурентів з числа місцевих підприємців і перешкоджають формуванню національного малого бізнесу;

– у політичному плані часто висловлюються побоювання, що могутні транснаціональні компанії можуть одержати контроль над місцевими виробничими активами і ринком робочої сили, що дасть їм надалі можливість значною мірою впливати на процес прийняття політичних рішень на всіх рівнях. У крайніх ситуаціях ТНК можуть сприяти зміні політичного режиму, використовуючи для цього підкуп корумпованих державних чиновників вищих рівнів або, що, по суті, також

є замаскованою формою підкупу, фінансувати політичні партії, які відповідають їхнім інтересам.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Процеси транснаціоналізації мають як переваги, так і несуть загрози економічній безпеці держави щодо поглинання економіки України високорозвиненими та державами, що динамічно розвиваються, а також трансформації секторальної структури в сировинну [9]. Експансія міжнародних бізнес-структур на ринки країн з транзитивною економікою відбувається з мотивів отримання найбільшої економічної, соціальної та політичної вигоди. При цьому країни-реципієнти отримують потенційні можливості до виходу вітчизняних компаній на світовий ринок, підвищення інноваційного та технологічного рівня виробництва товарів і послуг.

Література

1. Воскобоева О. В., Ромащенко О. С. Транснаціональні корпорації в умовах глобалізації економіки України. *Бізнес Інформ*. 2021. №1. С. 21–27. DOI: 10.32983/2222-4459-2021-1-21-27
2. Мадяр Р. О., Кушнір Ю. Б., Далекорей М. І. Транснаціоналізація українського бізнесу в глобальній економіці. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 11. С. 26-31.
3. Македон В.В. Формат взаємодії транснаціональних корпорацій та реального сектора національної економіки України. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2012. № 1 (5). С. 250-258.
4. Рокоча В.В. Транснаціональні корпорації. Київ, 2001. 304 с.
5. Шабаліна Л., Корнейченко М. Аналіз впливу транснаціональних корпорацій на економіку України. *Схід*. 2012. № 3 (117). С. 59-64.
6. World Investment Report 2012: Towards a New Generation of Investment Policies UNCTAD/2015.

7. GLOBAL 2000. How The World's Biggest Public Companies Endured The Pandemic. 2021. URL: <https://www.forbes.com/lists/global2000/#7dea84e95ac0>
8. Олешко А. А., Побоча К. П. Актуальні напрями подолання банківської кризи в Україні. Моделювання та інформатизація соціально-економічного розвитку України. 2017. Вип. 1 (3). С. 70-78.
9. Тимошенко О. В., Олешко А. А. Державна політика економічної безпеки України в умовах глобальної нестабільності. *Економіка та держава*. 2018. № 9. С. 30–33. DOI: 10.32702/2306-6806.2018.9.30

References

1. Voskobojeva, O., Romashhenko, O. (2021), "Transnational Corporations in the Conditions of Globalization of Ukrainian Economy", *Biznes Inform*, vol. 1, 2021, pp. 21–27. DOI: 10.32983/2222-4459-2021-1-21-2
2. Madyar, R., Kushnir, Y. and Dalekorey, M. (2017), "Transnationalization of ukrainian business into global economics", *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 11, pp. 26-31.
3. Makedon, V. V. (2012), "Format of interaction of transnational corporations and the real sector of the national economy of Ukraine", *Byuleten' Mizhnarodnoho Nobelivs'koho ekonomichnoho forumu*, vol. 1, pp. 250-258.
4. Rokocha V.V. (2001) *Transnacionalni korporaciyi* [Transnational corporations]. Kyiv.
5. Shabalina L., Korneichenko M. (2012) *Analiz vplyvu transnatsionalnykh korporatsii na ekonomiku Ukrainy* [Analysis of the impact of transnational corporations on the economy of Ukraine]. *Skhid* (electronic journal), no. 3 (117), pp. 59–64.
6. World Investment Report 2012: Towards a New Generation of Investment Policies UNCTAD/2015.

7. GLOBAL 2000. How The World's Biggest Public Companies Endured the Pandemic. 2021. URL:
<https://www.forbes.com/lists/global2000/#7dea84e95ac0>
8. Oleshko A. and Pobocho K. (2017), "Actual ways to overcome the banking crisis in Ukraine", Aktualjni naprjamy podolannja bankivskojji kryzy v Ukrajini. *Modeljuvannja ta informatyzacija socialjno-ekonomichnogho rozvytku Ukrajiny*. vol. 1 (3), pp. 70–78.
9. Tymoshenko, O. and Oleshko, A. (2018), "State policy of economic security of Ukraine in conditions of global instability", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 9, pp. 30–33. DOI: 10.32702/2306-6806.2018.9.30